

I.

A bűn: mi és mi nem. *)

A parancsolatnak vége pedig a tiszta szivből, jó lelkiismeretből és az igaz hitből való szeretet. I. Tim. 1, 5.

Az apostol a felolvasott szent leczkében a legegyszerűbb magyarázatát adja a keresztény-tökéletességnek. Ő nem szeretette az erényekről hosszú listákat készíteni, mint az erkölcs-tanárok szokták tenni, s ha olykor mégis e módot követve a következtetéseknek egy során áthalad, annak sajátságos eredménye van. Vizsgáljátok meg az erkölcsant tárgyazó könyveket s bámulni fogtok azon tulajdonságok számán, a melyek együttvéve teszik jóvá az embert; a köteleések sokféle ágazatának nincs szere száma, alig tudjuk megérteni, hogy képes az emberi lélek annyit magában foglalni; mentől tovább megy a szerző következtetéseiben, annál nehezebbnek látszik a megállapodás — az osztályzatokba alosztályzatok jönnek bé, ezek ismét új különbségeket idéznek elé, míg az élet maga elporlani látszik az értelmezések alatt s az erkölcsi részletek végtelen halmazává válik. Szt. Pál következtetési sora ellenkezőleg a sokaság helyett egységet hoz létre, minden következő meghatározás szélesebb fogalmu, mint az előtte való; ő óvakodni látszik figyelmeztetéseit oly mód-

---

*) Sin: what it is, waht it is not. Szerzője: James Martineau, jelenben theologiae professor az angol unitáriusok Londonban levő theologicum seminariumában és pap a little-portland street-i imaházban.

dal kötni az emberek lelkére, mintha azok közül mindeniknek magára is saját hatásköre volna, inkább, a mint beszédében tovább megy, azon igyekeznek, hogy a különböző kötelességeket egymásba olvaszsa, mindaddig, míg egy oly elnevezést talál, mely minden kötelességet magában foglal. Az erényes cselekedetek az ő felfogása szerint nem választhatók el egymástól úgy, hogy azokat a kert virágaihoz hasonlóan egyenként lehessen ápolni és öntözni, hanem mindnyájan ugyanazon szervezetűek, mint ugyanannak az egy bokornak levelei és ágai. Szerinte nem summázódnak az erények, hogy öszvegők végeredmény gyanánt adjon egy szent-lelket, hanem maga az egyszerű lélek munkássága kiterjed az erények minden irányában, és van a léleknek bizonyos természeti hangulata, bizonyos klimája, a mely minden szépet egyszerre növel, és a mely nélkül, míg az egyik rendbeli diszitmény ápoltatik, a hátramaradott elhervad és elpusztul. Ennek az áldott és termékeny állapotnak egy dolognak kell lenni, egy néven kell neveztetnie és az apostol ezt szeretetnek nevezi, s azt néha mint az erények legnagyobbját, néha mint mindnyájok öszvegét tünteti fel.

Azonban ennek az egyszerű erénynek három forrása kell hogy legyen. Az ur kértjének közepette az apostol az életnek csak egy magános fáját helyezteti: az isteni, a termékeny szeretetet. Ámde ennek három gyökeren kell a maga táplálékát szivni; a melyek közül ha valamelyik hiányzik, elvész mind az alak szépsége, mind a levelek üdesége. Tiszta szivből, jó lelkiismeretből, igaz hitből való szeretet. Tehát a szivnek, a lelkiismeretnek, a hitnek mind épnék kell lenni, és az a szeretet, mely nem ebből a három gyökérből veszi táplálékát, az bizonyosan nem a `szt. Pál által ajánlott szeretet. S vizsgáljátok meg a rendet. A középben, mint a mely legmélyebbre lebocsátja gyökérszárait világunk lényegébe, a lelkiismeret, életünk erkölcsi eleme áll, kétfelől saját erejük által sulyegyent tartva, a szi-

vet, emberi természetünk hajlamaival, és a hitet égi vágyaival és reményeivel találjuk. Egyfelől szelidség és könnyörületesség, másfelől kegyesség és reménység kell ahhoz, hogy középben a kötelesség érzete fennmaradjon, s csak ezek együtt alkotják azt a nemes és magasztos szeretetet, melynek fája nem vet kárhozatos árnyékot a földre s ágai között nem ad helyet más madárnak, csak az olyannak, mely az ég dalait énekli. Az a szeretet tehát, mely csupán az érzékeny szívből származik, a mely szives hajlammal tekint minden dologra és személyre, s az állati rokonérzelemnek bizonyos nemével enyhíteni igyekeznék az emberiségnek minden fájdmát, a mit lépten-nyomon talál: nem a parancsolatnak vége; mert az ilyen szeretetnek magában nincs semmi erkölcsi, semmi vallási eleme; semmit sem kárhoztat, semmit sem imád; szemei sem a szemrehányásra nem lobbanak, sem az imádkozásra nem magasztasulnak fel; a szenvedés s nem a bűn teszi érzékenynyé, s ha könnyet törölhet, nem keresi annak okát, s az Istentől küldött büntetést éppen oly jó szívből elenyéztetné, mint az ártatlan keservet. Más felől az olyan szeretet is, mely csak a hit őszinteségéből származik s csak a hitsorsosokra terjed ki, a mely talán sokak iránt, de csak kevesekkel együtt érez, a melynek legmelegebb rokonérzelmei keveset különböznek az ellenszenvek egyesülésétől, a mely az önmaga által megszentelt körnek keskenységét átviszi a végtelen Istenre, s a világegyetemet az ortho-doxia templomává szűkítvén a halhatatlanok mennyországát egy felekezeti májusi gyülekezetévé változtatja — az ilyen is elferdíti a parancsolat végét; mert vissza él a vallásnak élet felett való erejével, s ~~ezért~~ azért fogantózik a hit karjaiba, hogy megédésítés helyett megkeserítse a természeti hajlamok vizét; megvakítja és elvadija az erkölcsi ítélőtehetséget; figyelmére nem méltatva a tagadhatatlan nemességet, nem egy csekélységet éjig magasztal, s ezen félszeg bámulását a multra

és jelenre alkalmazva a történet szobor-csarnokába oly gyanus és idéltlen szenteket állít fel, a melyeknek arczvonásai úgy egy hit formájára és kinyomatára mutatnak, hogy inkább egy elvont theologia felekezetének, mint az élő emberiség képmásának tekinthetők. Vedd el a lelkiismeret bölcseségét, és a szeretet, pusztá hajlamtól kormányoztatva, nem lesz képes meglátni hol van bűn, vagy a hit által megszorítva, bűnt képzel ott is, a hol nincs. Mind a két hiba valóóságos hitzikkelylyé változik át, míhelyt eltávözünk erkölcsi természetünk és a Krisztusban való hittől. Vessünk egy néhány pillantást ezen tárgyban a közép igazságra, s abból kiindulva pillantsunk azokra, a kik a szélsőségeken járnak.

A közép igazságot ezzel a tétellel lehet kifejezni: a bűnnek személyes természete van. Ezzel azt akarom kimondani, hogy minden ember személy és nem dolog és hogy az ő bűne saját magáé és nem a másé. Ha az ég és föld határai között van valami, a miről azt lehet mondani, hogy magunkból meg lehet ismerni, s nincs szükségünk arra, hogy azt más mondja meg nekünk, a bűn természete az Ez nem kérdés, hanem fájdalmas megvallása annak; hogy a bűn olyan tárgy, a melyben nem csalódhatunk. A bűn minden dolgok között hozzánk legközelebb van, olyan mint az árnyék, mindenüvé követ, a hová menyünk, s melénk ül, ha leülünk; mint a hozzánk tapadt jelen természetünk lényegét hatja át s csak belőlről ismeretes, hová gyökérszállai lenyulnak, hogy táplálékot szíjanak. Egy külső vizsgáló, ha mindjárt profétai tehetsége s árkangyali szeme volna sem adhat egyetlen jöttát ezen szomorú tény ismeretéhez, ha csak nem az által, hogy érzéki tehetségünket fogékonnyabbá tenné a bűnnek magunkból leendő megmagyarázására és megértésére; éppen így semmi bizonyítás, semmi csuda által nem törölhetne ki egyetlen rendet abból, a mit az Isten ujjai irván keblünkbe, ennek falai között ég és fellobog. Itt legalább állításunk közvetlen, s hogy azt elhigyjük, hogy

mint sátánt kiűzhetünk mindent, a mi állításunknak ellent akar mondani, vagy álutakra akar vezetni: az nem kétely, hanem hit, nem bizalmatlanság, hanem bizalom az Isten öröklétü szava iránt. A mit az Isten ujjai irtak bé keblünkbe, azt sem a régi theologia sötét fátyola, sem a legújabb philosophia fény-máza állandóan el nem rejtheti, világa élő, átviláglik minde-nen, folytonosan figyelmeztetve minket munkáink közben.

S ugyan miképpen magyarázza meg ez az első és utolsó kijelentés e tárgyban, hogy mi az emberi bűn? Abban a pillanatban, midőn mi legjobban tudjuk, hogy hibáztunk, midőn elfedjük arcunkat, mert rossz cselekedetünket nem vagyunk képesek eltitkolni, midőn nem tudjuk elhordozni a dolgok néma csöndét s lelki küzdelmeinkben így kiáltunk: „Verj meg oh uram, de mond meg mit tettem“ egy feleletet hallunk, mely ezt mondja: visszaéltél hatalmaddal; én jobb útat mutattam neked s te a rosszabbon haladtál; én egy titkos erő által a nemesebbre ösztönöztelek és te hajlamod által az aljasabb felé sülyedtél, én saját képekre akaratot adtam neked, mely által a jót szabadon valósítsd és te foglyul adtad magadat a gonosznak; azért most neked oly terüt kell hordoznod, melytől senki meg nem szabadíthat és a melyet hűségesebb és egészségesebb dolognak fogsz sejteni a viselésre, mint a levetésre. Bizonyyal ez azon hang, a melyen az Isten szent-lelke szól hozzánk, ha őt megértettük; és ha mi ennek nem hiszünk, nem tudom hová megyünk; ez az igazságnak leg-felsőbb oraculum a az ég alatt, a melynek több bizonyossá-ga van, mint saját szemünknek, mely a napot fejünk felett látja, és mint lábainknak, mely az alattunk levő-földről gyöz meg bennünket.

Ezen oraculumnak megfelelőleg tehát a bűn lényege: a rosszának öntudatos szabad választásában áll, feltéve hogy a jót is éppen így lehetett volna vá-lasztani. Ebből kiindulva, arra, hogy bűnösök legyünk, három feltétel kívántatik, először: hogy keblünkben két

egymással küzdő hajlam legyen, másodszor: tudnunk kell, hogy ezek közül az egyik jó, s ösztönzésének engednünk kell, a másik ezzel ellenkező; harmadszor: teljesen a mi hatalmunkban kell hogy álljon, magunkat valamelyiknek követésére elhatároznunk és semmi külső ok ne kényszerítsen egyikre vagy másikra. Vedd el bármelyiket e feltételek közül és a bűn lehetetlenné lesz. Ha keblünkben nincs meg a szabadválasztás a két hajlam közt, hanem azt egészen egy foglalja el, ez az egy ösztön lévén az alap, a melyből kifolyólag valamit cselekedhetünk, ez alkotván a lehetőséget: akkor nem marad fenn a jóra és a rosszra egyforma tér, s így az ember az ösztön pusztá teremténye lesz. Vagy ha a midőn az egymással versengő szenvedélyek küzködven keblében, nem tud közöttük különbséget tenni, vagy csak annyit, hogy ezen szenvedélyek közül némelyek kedvesebbek s neki több gyönyörűséget szereznek, mint a másikkok: ez esetben is az embernek nem lehet feltudni ha hibázott; mert ő ezen szenvedélyek közül azt követte, a melyet inkább szeretett. Ha végre midőn az egymással küzdő törekvések az emberben feltámadván kimutatják, hogy ime ezek itt a kísértetek, válassz; ekkor a választás egész feltünése pusztá látszattá lesz; mert a dolog kívülről már meg levén határozva, neki nem marad egyéb hátra, mint a kijelölt kísértetek kikerülésének szertartását hajtani végre: s ez esetben is az embert nem érheti szemrehányás. Az ily belső küzdelem nem egyéb, mint a színjátszó szenvedélyek álharca egy álmodozó lelke felett, és a mi alatt benn a tragédiai küzdelem — ördögök tánca, angyalok szabadítása — foly, ő az alatt kinyujtózkodva alszik a természet ágyán, hogy felébredtekor ne érezzen semmi egyebet egy álom mardosásán és felelősségén kívül.

Ezekből kiindulva, midőn rossz cselekedetünk igazolására nem kapunk helyes okot, rendesen e feltételek valamelyi-

két tagadjuk. Ne vádolj! szoktuk mondani; mert nem volt más út, vagy nem gondoltam meg, hogy a mit tettem annak az a jelentősége legyen, vagy láttam, de nem tehettem róla. S igen sokszor a benső szemrehányás törzsurasait éppen azon perczen érzi a szív legjobban, midőn ezek az igazolásra felvett okok az ajkon kimennek. Gyakran azonban ezek az őszinte csalódásnak jelei, s oly embe-
rektől származnak, a kik rászédték önmagokat; ez esetben azután a felelősség-érzete teljesen elenyészik, a lelkiismeret furdalása eltompul, a hiba megvallása átváltozik a szerencsétlenség feletti panaszkodássá és a vádlott inkább a természet által méltatlanul megsértettnek, mint az Isten ellen lázadónak tekinti magát. Ezek a mentségek tehát egészen ki kell hogy legyenek zárva, ha az erkölcsi élet tisztaságát megakarjuk tartani. Ezek a különböző formák, melyek alatt a bűn személyes természetét tagadni lehet, azt állítván, hogy a személy vagy nem tudja a szükséges feltételeket, vagy természetes akadályok által fel volt tartóztatva, hogy kötelezettségének eleget tegyen. A ki ezekkel menti magát, önmagát vádolja és saját védelmében szerencsétlenebb, mint a hiba elkövetésében; s midőn ezek a kifogások egyének mentségeiből egyházak tanaivá szélesednek, azzal jobbak nem lesznek; mert magyarázatuk által a bűn fogalmát semmisítik meg és az embereket teljes értetlenségben hagyják a felelő, hogy az égen vagy földön valami szentben hitők legyen.

Ugyanazért, a ki azt állítja, hogy az emberi szív javithatatlanul annyira meg van romolva, hogy semmit nem tehet, nem gondolhat a mi az Isten előtt ne lenne gyűlöletes: elferdíti az erkölcsi kötelezettségnek valódi természetét és annyi mintha kizárná a dolgok természetes rendéből. Tegyük szembe ezt az állítást az élet tényeivel, s lássuk van-e valami jelentősége? Mit gondoltok — lehetne kérdezni az emberi szív teljes megromlottóságát védelmezőktől — hogy bárminő két elv küzd az elsőségért a kebelben, az ember min-

dig az alsóbb rendűnek adja alá magát? hogy egyszóval: soha senki sem volt, ki a kísérteteknek ellent tudott volna állani? Ezekre a kérdésekre igemmel felelni valóban igen vakmerő dolog volna egy oly világban, a hol sokan vannak, a kik szükséggel küzdenek, de azért nem lopnak; szenvednek s még sem panaszkodnak; a hol egy Perikles az államjövendelmeket kezelni tudta, s még is meghalt a nélkül, hogy csekély vagyonát valamivel szaporította volna; a hol egy Sokrates a megromlottságnak közepette tisztán, a hazugságok között igazságosan tudott élni s mint igazságtalanság mártyrja kész volt meghalni inkább, sem hogy törvény iránti tiszteletét megtagadja; a hol nem lehet egy iskolát, nem egy családot találni, a melynek a lelkiismeretségről tudomása ne lenne. Így tehát meg kell engednetek, hogy a kísérteteken már sokan győzedelmeskedtek. Hát az Istennek az emberek iránt való érzését illetőleg ne lenne semmi különbség abban, ha az emberek győzők, vagy meggyőzöttek voltak? Az Isten nem veszi-e azt figyelembe, ha vajjon az emberek helyeiken nemesen küzdöttek, vagy visszaéltek a rájuk bizottakkal? Ha ezt állítjátok, akkor az Isten szentségét tagadjátok; mert megengeditek a jellem legnagyobb ellenmondását e földön s tagadjátok, hogy a jó jellem becsületre méltóbb lenne az égben, s így a mi ítélőtehetségünket, természeti elragadtatásunkat, midőn valami jó által megindítatunk, mint erkölcsi barometert érzékenyebbé teszitek, mint a mindentudó érzési tehetségét. Vagy azt mondjátok, hogy jóllehet az emberek különböznek egymástól az erkölcsi tevékenységre nézve, hogy a kísérteteknek bizonyos mértékben ellent tudnak állani, hogy a véghetetlen Isten figyelemmel kíséri az ember egész történetét; még is a becsületesebb, a legtisztább jellem is alább áll, hogy sem Isten előtt kedvességet nyerhessen; s a tökéletes szentség szemében az egymástól különböző jellemek a hibáknak különböző feltünései. Ekkor ismét tagadjátok a bűn személyes természetét, csak hogy más for-

mában; mert a lelket nem az ő saját, hanem egy más természetű törvény szerint ítéletek meg, oly törvény szerint, mely a lélek látkörén és erején kívül van, és a midőn azon küzdik, hogy legjobb elveihez hű legyen, s ne engedje magát a rosztól elcsábíttatni —, a miben egyedül határozódik minden jóságnak lényege, — azt mondjátok neki, hogy az Isten megveti ezt a küzdelmet, és hogy ez a nép, mely nem ismeri az ő törvényeit, bár mily igaz a magáéihoz, átkozott. Mi ez egyéb, mint az erkölcsi fönséget égen és földön megkülönböztetni? — nem jogosság, nem igazság, nem a gondolat tisztasága, nem az önfeláldozó szeretet, semmi a mi szívünket lánggra-gyulasztja, midőn kipróbált barátok vagy istenes idegenek kedves arczáira tekintünk, vagy midőn elhagyva a lármás jelen Jeruzsálemét, a történelem csendes útján elsétálunk beszélve utközben a nemzetek szabadítóival, a világ profétáival; — nem ezek, hanem valami elrejtett bűbáj, mely keblünkben sem helyet, sem feleletet nem talál, úgy hogy az Isten, a ki azt szereti, minket e földön a vele való rokonérzelemnek minden jele, vagy a megközelíthetés lehetősége nélkül hágy. Ez esetben az Isten erkölcsi tökéletesség nélkül való lény kellene hogy legyen; mert habár a szent nevek egész sorát tulajdoníthatjátok neki, a dolgok melyeket ezek által akartok jelölni, ismeretlen mennyiségek, melyeknek a mi gondolatainkkal semmi rokonságok nincs. Vagy végre azt állítjátok, hogy a jellemelek nem egészen különbözök az égen és a földön, csak hogy a természeti emberbe minden változásain keresztül beoltva van bizonyos megváltoztathatlan rosz, bizonyos kitörölhetetlen hiba — az önzés szennye, a büszkeség érzése, a hit hiánya? S ha ez volna a lélek természetes állapota, ha annak megromlottságán teljes lehetetlen volna valamit javítani, akkor is csak helyeztünk, melyben feladatunkat meg kell oldani, volna szánelmra méltó, és hitetlenséggel nem vádoltathatnánk, akkor az Isten ezt a hozzánk tapadt tehetetlenséget, jóllehet az nem

egyezik meg az ő jóságával, nem nézhetné büntetésre méltónak; mert avagy lehet-e gyűlölni a nyomorékot s üldözni a vakot?

Ismét, a kik azt tanítják, hogy az emberek egészen a körülmények teremtményei, kiknek saját jellemökre semmivel sincs több befolyások, mint születésökre, hanem mint a természetnek előre elrendelt teremtményei ez által alakittatnak részint belőlről, részint kívülről; az ilyenek is megsértik az erkölcsi meggyőződést és tagadják a kötelesség valóságát; mert ez az állítás leront minden különbséget, mely a személy és dolog közt létezik, s úgy tekintet minden embert, mint csupa halmazát vagy működését az egyetem physiologiájának, a ki úgy nem felelős a maga helyzetéről a kitűnés fokán, mint a növény, mely a földhöz és maghoz képest a völgy izsopja, a mező lilioma, vagy a Libánon czedrusa lesz. Ennek a tannak érintésére is minden erkölcsi eszme elhervad és ez az ünnepélyes szó: „Isten kegyelméből“ melyre a törvény és lelkiismeret tiszteletre méltó bélyegeiket nyomták és érvé tették a nemzetek közt a fatalismus forradalmi gyárában, ki van véve a képiből és követelt egyenlőség és szabadság feliratával inditva folyamatba. — Igen is egyenlőség van, a hol minden aljas, de minő szabadság az, a hol senki sem szabad. — Egészen világos, hogy ha a léleknek nincs eredeti causalitása, hanem minden lépésiben, melyet teszen, előre kiszabott és utnak indított erők rendezik és működtetik kérdéslen hallatlan: úgy az embernek nem lehet semmi kötelessége, nem nyerhet érdemet, a hiba nem háromolhatik rá, nem lehet büntetésre méltó; akkor a lélek saját szemrehányásaiban meg van csalatva, s hiában való kinokat szenved azon gondolat által, hogy ő Istentől eltávozott. A mi tehát az egész erkölcsiségből fennmarad, ez: hogy akármi dologban elindulunk, a természeti törvények szerént rossz következése lehet és tudjuk hogy a lesz, és hogy saját magunk kockáztatásával indulunk arra az ösvényre; de saját kocz-

káztatásunkkal történik az is, midőn egy léghajóval felemelkedünk, vagy tengerre szállunk egy kis csónakkal azért, hogy megmentsünk egy sereg veszni indult embert. Ezen a nyomon okoskodva az egész dologból több vagy kevesebb esélyesség jön ki; a boldogság reménye, a szenvedéstől való félelem semmit sem szentelhet fel kötelességnek, hanem csak mint érdeket terjesztheti előnkbe, és ha valaki oly utat választ, melyen saját érdekét megvetve az eredményt kockáztatja: nem tudom minő tekintély mondhatja neki az égen vagy a földön, hogy neki nincs joga azt tenni, vagy mit mondhat neki többet, minthogy ő bolond az ő bolondságában. Ki vetheti magát így bűnbánó könnyekkel szemeiben a végzetlen kegyelmű Isten keblére, ki zokoghatja el könnyörgését, hogy Istennel kibéküljön? Ki reszketne a mérges szemrehányás vesszője alatt és ki vallaná meg a mint az felette sühog, hogy igazság van annak ijesztgetéseiben? A bűnös inkább egy kegyetlen sors áldozatjának kell hogy magát tekintse, a melynek őt éppen oly kevés joga van megbüntetni, mint egy lázas beteget sujtolni, vagy egy utcai nyomorékot kínózni. Az a tan, mely a kötelességet érdeknek, a megtorlást fegyelemnek, a hibát betegségnek, a szentséget díszes elrendezésnek és jó egészségnék és az Istent a jó és rossz dolgok közönyös forrásának állítja lenni, a mely bennünk csak oly félelmet gerjeszthet, a melylyel daczolhatunk, s nem mutat oly tekintélyt, a melyet tisztelnünk kellene; a mely szánakozik a gonoszszágon és mosolyog a jóságban, de csak azért, hogy az élvezetet oltalmába vegye; a melynek az emberi természetben való hite nem egyéb, mint az állati vadember tanulékonytsága iránti bizalma, és a kinek Isten imádása olyan, mint egy a gyakorlat kedvéért megtenni szokott reggeli-séta — az ilyen oly távol van a vallás igaz szellemétől s annyira daczol a lelkiismeret első ösztönzéseivel, hogy csak az által menekedhetik meg a bosszus kárhóztástól, ha egészen a természethistoria körébe húzza magát

vissza, és elhagyja mint idegen vidéket a hit és erkölcs birodalmát, a melynek nyelvét megrontja.

Végre a kik azt tanítják, hogy a hiba és az érdem, a büntetéssel és a jutalommal másra ruházhatók, a legegyszerűsebb uton tagadják a bűn személyes természetét. Hogy az ember tulajdon maga által előidézett nyomorára nézve idegen óvszert találhat, nem kevésbé botránkoztató mint az, hogy hibáját idegen forrásra vihetné. Ha általában tudják, hogy mi a bűn, akkor érezniök kell, hogy az elidegeníthetetlenül az övék, a melyet senki sem adhatott nekik és senki sem vehet el tőlök. És semmi sem bámitöbb, mint hogy jó keresztények, a kik úgy látszik alázatosságban borulnak le tulajdon alárendeltségök érzetétől lenyomatva és a meghiusult vágyak bujától áthatva, és a kikiről az ember éppen ezért azt gondolná, hogy a bűn személyes természetéről tudomásuk kell hogy legyen, s tudják hogy az egyenesen tulajdon akaratokra nehezedik — még is könnyebbülést remélnék nyerni az által, ha a kereszthez futnak, és ott arról győzik meg magokat, hogy a rossz, melyet ők elkövettek, rajtuk kívül történt munkásság által elenyészett, megjavított és ezzel már egy más lény történetéhez tartozik. Mit lehet az alatt érteni, hogy Krisztus ezelőtt mintegy 18 századdal elszenvedte a büntetést olyan emberekért, a kik akkor még nem is voltak s így bűnösök sem lehettek? Avagy a büntetés megelőzheti-e a bűnt? Lehet-e azt másra ruházni, mielőtt még elkövettetett volna? Vagy a bűn lehetőségéről, a mely meglehet hogy soha sem lesz valóvá, jó idővel ezelőtt lehetett-e rendelkezni és róvását kiegyenlíteni mielőtt keletkezett volna? Ha igen, akkor mi a Krisztus halála egyéb mint egy tőkéről való előgondoskodás, a melyből mint az egyház örökké tartó kincséből szabadon ki lehet fizetni a hiba-adósságokat s az Isten iránti kötelezettségeket ki lehet tisztázni.

Erkölcsei kötelezettségek saját természetöknél fogva ki-

zárnak minden helyettes szolgálatot, nem eshetel és nem is igazulhatsz meg képviselő által; a rossz által, melyet elkövettél, megtámadtad saját szivedben az isteni lelket, és ez annyi mintha egyedül Istennel állnál szembe; közbenjáró éppen oly kevésbé fordíthatja el rólunk a büntetést, mint a mily kevésbé tarthatja vissza a véghetetlen Istennek jótéteményeit. Minő vádat emelhetnél súlyosabbat egy kormány ellen, mintha azt mondanád, hogy büntetéseit meg lehet vásárolni? A bíró, ki az ártatlannak önként felajánlott szenvedéseit a vétek alatt levők felelősségének feloldozására elfogadná, az igazságnak minden érzését megrendítené s olyat tenne, a mit a legrosszabb bírói szeszély se mert volna soha utánozni. Az a törvény, a mely nem gondol azzal, ha vajjon az illető egyének bűnhődtek-e, csak hogy másutt valahol az elkövetett bűnnek megfelelő büntetést találjon, a jog legelemből ismeretét sérti meg. És egy vádlott, a ki ilyen csel által igyekezik megszabadulni, a maga erkölcsi eszméjét személyes háládatosság által megvakíttatni engedi s megelégedést talál egy olyan szerződés felhasználásában, a mely súlyos szemrehányást okozna, ha saját gyermekeivel szembe követné el.

Egy közbenjáró tagadhatatlanul sokat tehet arra, hogy Istennel kibékítsen. Ugyan is az ő személye oly tisztaságban és nagyságban jelenhetik meg előttem, mi által nekem hitem lesz oly isteni dolgokban, melyeket az előtt nem ismertem, s magas képe által szememmet a legmagasabb felé fordíthatja. Ő megmutathatja nekem, miként egyesül a legfelségesebb természetben a szentség és szelidség, s a benső tisztelet iránti hajlamot úgy érintheti bennem, hogy a jóssággal való rokonszeretlemben, minden romlottság, minden visszaretentő félelem elenyészik. Ő a szenvedések tömkelegéből vagy az önfeláldozás keresztjéről oly tekintetet vethet ránk, a mely a szenvedélyek ösztönzéséit, az önzés erejét meghiusítja és nemesebb dolgok iránti lelkesedést idéz elő bennünk. Ő megja-

vithatja jövőmöt, de nem változtathatja meg multamot; megtisztíthatja lelkeket az újjászületés habjaival, de nem moshatja el a végbevitt tetteket. A jelen vétkezéstől eltartóztathat, de az elkövetett büntől, ha mindjárt hatalomban maga az Isten volna is, nem szabadíthat meg, ha csak az isteni hatalom mellől nem hiányzik az isteni szentség. Ezek való tények, a melyeknek következtéseit senki sem fordíthatja el magáról; a mit az isteni törvény hozzájuk kapcsolt, minden bizonynyal kifejlődnek belőlök. A külső szenvedések, a melyek által Isten a dolgok természetébe mintegy benyomta a bűn iránti ellenszenvét és terhelővé tette a jelenre és jövőre nézve, visszavonhatatlanul állanak, úgy hozzá ragadva a vétekhez, mint árnyék a testhez, mint eredmény az okhoz. Ezt a természetes büntetésbeli adósságot az utolsó fillérig ki kell fizetni mind a bűnbánónak, mind az ellenkezőnek, a békültnek és békületlennek, s csuda azt nem semmisítheti meg, sem közbenjáró nem enyészetheti el. Ez értelemben, az Isten büntető törvényeitől való megszabadulásra nem ismernek bűnbocsánatot, s nem is tartották volna meg a keresztények ezt a pogány fogalmat, ha nem nagyobbították volna meg annyira az Isten büntetéseit az által, hogy öröktartó bosszuállássá változtatták, s így állították elé szükségességét, hogy képzelő tehetségek merész állítását helyre üssék, hogy a remény és a visszatérés ne legyenek egészen kizárva. Tehát egészen az emberben, nem az Istenben van így vagy amúgy tenni vagy nem tenni. Az ő szava, akár fenyegetés, akár ígéret legyen: Igen és Amen; az ő munkássága feltartóztatlanul foly tovább s számba sem véve bocsánatért való szenvedőleges esdekléseinket és ámitó diadalainkat, dorgálja hitetlenségünket, melylyel szava igazságában kértelkedünk.

De ha a multat nem lehet meg nem letté tenni, a jelen kibékíthet, s a jövő határtalan remény világában tűnhetik fel. A külső terüt, melyet magunkra vettünk, hordoznunk

kell ugyan, de ha isteni erő által az Istennel való benső rokonérzelem bennünk felébredt, s inkább ennek a világánál szemlélünk, mint a magunkénál, akkor sebeinket béketűrő pirulással fogjuk hordozni és fájdalmainkat alig fogjuk többé érezni. Az Isten a maga arczáját ismét felénk fordítja s az ő tiszta szeme szelid szeretettel fog ránk tekinteni, mire mi megfelelőleg tekinthetünk vissza s érezni fogjuk, hogy mi az Istennel kibékültünk.

Angolból

Ferencz Józsi, kolozsvári pap.

II.

Valódi miveltség vallásosság nélkül nem lehet.

Az igaz ember hitből él. Rom. 1, 17.

Ha még egy oly vallás is boldogító volt az emberiségre nézve, a melynek oltáráról emberek és állatok véreből füstölgött fel az áldozat: mennyivel boldogítóbb az evangélium, mely az áldozatot nem másunnan, mint szívünk oltáráról kívánja? S ha még ott is akadunk a hitnek jótékony nyomaira, hol hamis berkek és barlangok üzérkedtek a lélek gyengéd kincsével: mennyivel jótékonyabb Ivezitőnk tudománya, mely által: a vakok szemek világát veszik, a sánták járnak, a poklosok megtisztulnak, a siketek hallanak, a halottak feltámadnak, és a szegényeknek az evangélium prédikáltatik. Máté 11, 5.

Nem szólok k. ai! azon boldogító viszonyról, melyben egy felvilágosodott lélek áll Istennel, önönmagával, ember-társaival, s a körülette lévő minden dolgokkal, — nem ama tiszta örömről, melynek mennyei forrását az evangéliumi tudomány fakasztá fel a vallásos lélekben, — nem ama fensőbb regioról, melybe a hit és vallás magasztos szárnyain emelkednek a felvilágosult lelkek: csak ama legközönségesebb munkáit említem a keresztény vallásnak, melyeknek, ha okosságunknak engedünk, mindennap szemlélői vagyunk az emberi társaságban. — Nézzétek a szükölködőt, kinek izzasztó munkája szükén szerzi bé a mindennapi táplálékot, s mégis boldogabb és elégedettebb sok életunt szerencsevadásznál;